

Ioan LEPĂDATU

DIN VREMURI DE DEMULT
(povești și legende)

- 1997 -

Cuprins

1. Din partea autorului	5
CODRUȚ	
2. Strada	9
3. Izvoarele domnilor	23
4. La fân	49
5. Moș Culaie	55
LEGENDE	
6. Zernensis	63
PORUNCĂ DE LA SCHIT	
7. Popa Ion	75
8. Călugărul Onofrei	89
9. Crucea lui Dragomir	99
10. Maria	105
POVEȘTI	
11. Țara Bârsei	109
12. Măgura Crăiesii	125
13. Marea ascunsă - Taina	161
- Întoarcerea	166
POVESTIRI ISTORICE	
14. Consecințele unei lupte	169
15. Haiducii	174
16. Spadasinii	176
17. Dor de libertate	182
18. Magistratul hotărăște	184
19. Băjenarii	188
20. Spadasinii în dilemă	192
21. Hanul	195
22. Duelul	196
23. Unde dai și unde crapă	202

CRUCEA MOȘULUI

24. Crucea	207
25. Norocosul	208
26. Cărașul	209
27. Bănuieli	210
28. Confirmarea	210
29. Prietenii	211
30. Coconul	212
31. Complotul	213
32. Pe drumul Brăilei	215
33. Tâlharii	216
34. Regula	218
35. Parola	219
36. Marinarii turmentați	220
37. Comoara	223
38. Popa și fiul	229
39. Declinul vieții țărănești	241
40. Postfață	260

Strada

Strada unde locuia Codruț i se părea acestuia cea mai frumoasă din lume, cu toate că noroiul făcea casă bună pe aici.

Ori încotro întorcea privirea, ceva din tainele acesteia se afla ascuns în ființa lui. Era acel nimic care-l fermeca și-l atrăgea în mod irezistibil, descoperindu-l zilnic.

Cunoștea oamenii și copiii, cu năravurile lor cotidiene, și fiecare lucru din peisajul străzii, inclusiv bolovanii de care se împiedica adesea, julindu-și genunchii și coatele și jurând să-i ocolească data viitoare. Cum această "dată" nu și-o amintea niciodată, joaca continua cu micile ei necazuri inerente. Cunoștea câmpurile din jur și locurile bune "de-a v-ați ascunselea".

Un drumeag se furișa pe lângă grădinile gospodarilor, cu pomi fructiferi, mai ales cu meri, peri, pruni și zarzări. Cât timp fructele erau verzi, se dădeau în vânt după gagi¹. Pentru fiecare gard aveau ei câte un șiretlic. Dar și câți pantaloni spintecați se adunau până seara, numai mamele lor o știau!

În depărtare, se vedeau munții și pădurile, pe unde atât de mult ar fi dorit să hoinărească. Cu puțin în urmă, visul lui se realiză. Tatăl îl luă la Bârsă să facă curățură pe locurile de fânețe. Mare îi fusese bucuria când văzu, în

¹ Fructe verzi cu anomalii în creștere, puțin amăru.

coasta fiecărei fânețe, o pădure ce urca spre munte. Intuind dorința fiului său, pătrunseră în umbra copacilor, spunându-i:

– Acuma să facem cuvenita urare. Scoate-ți căciula și dă binețe pădurii!

– Bună ziua, maică pădure! zise Codruț în gura mare, aruncându-și căciula în vânt. Se bucură când ecoul îi întoarse vorbele înapoi, parcă anume ca să-l îngâne.

Tatăl îi potoli zbenguiala, făcându-l să-și ciulească urechile la ceea ce-i spunea:

– Când te vei face mare, să nu slutești pădurea, nici cu toporul, și nici cu focul! EA ne este tuturora o adevărată “mamă”, așa după cum chiar tu ai numit-o. Fără EA, oamenii ar pieri! Pădurea își are viața sa proprie, ca și oamenii. Numai că-și poartă durerea în tăcere și se stinge din viață tot în tăcere!

Cât adevăr!...

Codruț nu l-a înțeles prea bine atunci.

În fața casei sale se afla “Poarta Câmpului”, iar la capătul de sus al străzii mai era încă una. Lacăte masive atârnavu greoaie în lanțuri groase, care o zăvorau în mod simbolic.

Poarta Câmpului nu se deschidea pentru nimic în lume, deoarece nu existau “cazuri speciale” și nici “intervenții”. Regula era una singură și nu suferea schimbări decât în situații de forță majoră, pe care numai obștea satului o hotăra.

“Ogradă” se numea fie “Câmpul din Sus”, fie “Câmpul din Jos”, ori de câte ori în el se cultivau, prin rotație; cartofi, porumb, sfeclă, varză, fasole, mazăre, cânepă, in etc.

Ograda era păzită de un dijmar, incoruptibil mai ceva decât un cerber, care vedea ca un Ciclop și știa totul precum Mafalda, în câmpul său de acțiune.

Numai că ceata copiilor, niște zurbagii ne dați pe la icoane, se pomeneau câteodată în toiul jocului “de-a v-ați ascunselea” sau “de-a hoții și jandarmii”, direct în mijlocul ogrăzii. Partea proastă venea tocmai de la ei. În urma lor se alegea praful mai ales de sărmana cânepă sau inul de la capetele de loc, dar și de porumbul care trosnea ca vai de lume în trecerea vijelioasă prin el. Doar marele humuleștean se pricepea la astfel de năpaste.

Pentru cei prinși, era mare jale. Păgubașul făcea ordine cu argumente convingătoare asupra persoanei lor fizice; iar părinții plăteau dandanalele stabilite ad-hoc, de câte o comisie de prețuitori ce ieșea la fața locului. Altfel, însemna să se ajungă pe la judecăți și ar fi cheltuit poate mai mult.

Privirea de șoim a lui Codruț cerceta cu interes înălțimile Pietrii Craiului. Se găsea acolo sus, pe creastă, o cruce mare de lemn, lângă care ar fi dorit să se afle, măcar o clipă. Nu de alta, dar vroia să vadă și el, ca din avion, cum arată satul, ulițele, lumea și copiii la joacă.

Părinților nu le ardea să facă excursii; iar el nu-i înțelegea deloc.

“De ce domnii cei străini veneau de departe cu copiii lor, urcau muntele, iar ei rămâneau mereu sub munte?!” De ciudă, când trecea câte o mașină mică (era o raritate în acea vreme) spre Prăpăstii, împreună cu ceilalți “derbedei” strigau cât îi ținea gura, ca să-i atragă spre strada lor:

– Pe aici, pe aici!...

Deruta șoferilor, în astfel de intersecții fără nici o orientare, fără urmă de indicatoare, era destul de mare și, în cele din urmă, dădeau crezare haimanalelor, care apoi se făceau nevăzute, ca nevăstuicile.

Se arătau pe stradă numai după ce vedeau că cei păcăliți erau puși pe drumul cel bun de câte un gospodar cumsecade, care-i înjura de mama focului pe micii poznași, așa, de ochii lumii.

Codruț își potolea adesea dorul de ducă stând călare pe poarta de la capătul străzii, făcând turul de orizont, ore în șir, până amețea.

Hora cu Brazi se afla la câteva sute de metri de el. În ea, tot se mai ducea câteodată. Se afla situată pe un delușor, cu multe răzoare, rânduite într-un semicerc larg, părând un ansamblu de scări uriașe ce urcau sub pădure. Ele erau invadate de o mulțime de măceși și păducei, în care concertau, gălăgioase păsărelele.

Erau acele tufărișuri pline de cuiburi, în care își vârău ochișorii lor curioși să vadă ouăle, dar mai ales puișorii de curând ieșiți.

Nu făceau rău păsărelelor sau cuiburilor. Dacă vreun copil "cu mațe pestrice" îndrăznește să se abată de la această regulă, era pus la punct de către ceilalți copii, care-i spuneau că "i se usucă mâinile"; iar în cazul în care se dovedea greu de cap, era somat că va fi scos din joaca lor, argument, de altfel, cu mult mai convingător.

Sus, deasupra răzoarelor, se afla pădurea, dominând așezarea dinspre sud-vest, având aspectul unei cetăți.

Pe vremuri, în locul acestei păduri de brad fusese alta, de mesteceni seculari, ce coborau până-n pârâul Răpăgușului și coasta satului. Auzea adeseori spunându-se

acesteia "Gruiul cu Mesteceni", derutându-l, până ce afla despre ce este vorba.

Codruț intra în pădure fără teamă și ar fi mers acolo și noaptea, dacă n-ar fi trebuit să doarmă.

Când maică-sa afla de escapadele sale, punea în funcțiune joarda, cumițindu-l pentru o vreme.

Și totuși... îl atrăgea ca un magnet, de parcă s-ar fi născut și ar fi crescut în mijlocul ei. Primul contact cu această zână măiastră a fost hotărâtor. Din acea clipă, mirajul pădurii l-a urmărit permanent. Adierea vântului, aici, aducea a sfadă. Razele soarelui se strecurau hoțeste printre ramuri, împungând care încotro golurile descoperite, întocmai ca niște sulite aurite. Jocul neastâmpărat și spectaculos al veverițelor îl fascina.

În acea vreme, Hora cu Brazi era foarte deasă, încât ar fi jurat că Făt-Frumos din poveste aruncase peria vrăjită în spatele său, ca să încurce drumul zmeoaicei. Se strecura pe la rădăcina copacilor în patru labe, ca o mică sălbăticiune. Străbătea stratul gros și alunecos al acelor de brad țepoase, fără fasoane, acomodându-se repede cu ele, până ce ieșea, victorios, într-un gol, unde se aflau câteva locuri de fânețe și două de arătură.

Ajuns aici, i se părea că se află în mijlocul unei cetăți mărețe, iar vârfurile brazilor erau turnuri argintii sclipind în soare.

Privea curios uriașele mușuroaie de furnici, în care milioane de ace de cetină de brad fuseseră adunate și îngrămădite de harnicele lucrătoare. Urmărea minute în șir mișcarea de du-te-vino, iar bețișoarele pe care le cărau erau mai lungi și mai grele de câteva ori față de plăpânda lor înfățișare. Lucrul se desfășura întotdeauna după un

tipic anume; iar fiecare vietate din această imensă colectivitate avea o ocupație bine definită, unde, după aprecierile lui Codruț, "nici una nu trăgea chiulul". Ele mai erau (dar acest lucru încă nu-l știa curiosul băiețel) niște sanitari de nădejde ai tinerei păduri.

"Păcat – le compătimea Codruț – habar n-au să se joace!".

Cu câteva luni în urmă, când iarna era în toi, Codruț dispărea dimineța de acasă.

Pleca cu săniuța pe derdelușul de sub Hora cu Brazi, unde se da de două-trei ori, apoi se înapoia. Nimeni nu-l dibuise câteva zile.

Într-o dimineață, mamei i se păru suspectă absența copilului și intrase în panică pentru că era timpul să meargă la grădiniță iar el nu era de găsit.

Observă urme proaspete de zăpadă în curte, iar săniuța nu mai era la locul ei. Spaima o cuprinse deodată și alergă ca scăpată din pușcă pe urme, bănuind unde putea fi: în gura lupilor!

Codruț tocmai se întorcea, ca un viteaz, îmbujorat la față. După ce i-a lungit binișor urechile și l-a beștelit spunându-i câte i-au venit la gură, încheie cu o amenințare care-l cam neliniștise.

– Mult mai mă bagi pe mine în spaime? Află mătăluță că de-acuma te-ai ras de săniuță! Ai priceput?...

– Da! zise Codruț, smiorcăindu-se.

"Păi ce iarnă mai e aia, fără săniuță?" își zise al amărât.

Trebuia oricum să schimbe tactica.

"O să renunț la derdelușul acela afurisit și gata! Ce bine era acolo! ... s-o duce pe amărâtele ălea de maluri din

centru. Sunt trei; Malul lui Tudorică, mereu plin de copii; Malul Plopilor, repejor și ghețos, ce nu prea are haz dacă se întâmplă să și cazi; Malul Duțului e înghesuit și scurticel. N-ai timp nici să strănuți că te-ai și oprit... da, mai sunt și vecini din ăia care, nici una, nici două, împrășcă zăpada cu cenușă."

Cam la acestea medita Codruț.

Când primi învoire să meargă cu săniuța, i se atrase atenția, ca de obicei:

– Vezi să nu te uite Dumnezeu de stradă, că ăla îmi ești! îi zise maică-sa, îngrijindu-se să-i lege bine fularul și să-i vâre mânușile, pe care nu prea le suferea.

Parcă era lucru făcut, când se însera. Atunci se adunau tot mai mulți copii și... era o veselie!... Trebuia să se întoarcă acasă, fiindcă așa suna ordinul.

"Ce naiba mai e și cu mama? se întreba cu ciudă, gândindu-se la ceilalți copii, care nu se sinchiseau că se făcea seară. Să plece, să mai stea?..." Dar nu mai apucă să-și ducă gândurile mai departe că se pomeni aruncat de pe sanie, iar o mogâldeață se afla peste el.

– Ura! strigă Codruț, prinzând în brațe o fetiță, însă fără a ști deocamdată cine era.

– Mă sasule¹, ia lasă-mă că ai să mă sufoci, țipă fetița zbatându-se să scape din prinsoare.

– Tanța!... Ochișorii lui sclipiră de bucurie. Păi era tocmai fetița la care el ținea cel mai mult. O colegă de grădiniță. Și avea și de ce. Era frumoasă și înăltuță, cu niște codițe castanii, acum vârâte într-o căciuliță albă de lână, cu un ciucurel roșu în vârful.

¹ Era îmbrăcat în haine "nemțești", adică domnești.

Codruț îi zise: – Ia stai tu, zvărlugă, să-ți muștraluiesc eu fețișoara aia frumoasă cu o țără de zăpadă.

Micuța zână reuși să-i alunece din brațe și.. pe-aici ți-e drumul! Îi spuse răsând:

– Îhî!... s-o crezi tu!

Din clipa aceea, Codruț uită cu totul și de mamă, și de casă. Iarnă să fie!

Pe cer, răsăriseră demult stelele.

Când ajunsese acasă, frânt de oboseală, lucrurile erau din nou încurcate rău de tot. Atâta, că uita totul. Parcă semăna cu Bobiță, motanul său, pe care-i mai cășuna câteodată furia. Dar nu trecea multă vreme că acesta se și așeza cuminte la picioarele sale, torcând cu nădejde; ori se gudura și miorlăia prietenos ca să arate că nu e și el ranchiunos, ca unii...

Se uita adeseori, cu uimire, din capătul străzii, la munții din depărtare, care zăgăzuiuau privirea. În spatele lor începea necunoscutul, misterul. În acele tainițe sălășluiau poveștile cu Feți-Frumoși și Ilene Cosânzene.

Era hotărât, când s-o face ceva mai mare, să meargă călare pe un cal năzdrăvan și să-și făurească singur un paloș¹, așa cum a văzut în cărțile de povești. Dacă dincolo de munți sunt târâmurile zmeilor și o să dea buzna printre fetele noastre, să le răpească?... că noi n-avem pe-aici domnițe! Atunci ce te faci, Codruț?...” Se întorcea cu gândurile la ceilalți copii, care nu-și mai băteau capul, ca

el, cu tot felul de năzbâtii. Atunci, se burzuluia zicându-și că, uite, “vreau să fac pe istețul”.

Când intra în casele de lemn ale unor copii, era surprins de blidele, ulcelele din lut ars, viu colorate, și câte o ploscă-două frumos ornate în căpăstre de piele, atârnând roată pe un suport anume făcut din scândură colorată, prinsă direct în cuie de pereți sau de grindă. Erau acolo și lăzi mari, brașovenești, pictate în fel și chip, cu încuietori mari de fier forjat ornamentat, și chei mari ce aveau o mulțime de dantelării pe ele. Lăzile erau încărcate, pe dinăuntru și pe dinafară, cu toată zestrea de casă a gospodarilor: țoale, cuverturi, straie, sărici și îmbrăcări de sărbătoare, ii, fote, pieptare, cioareci, cămăși, căciuli și pălării negre cu boruri mari. Pe dușumea stau înșirate perechi noi de opinci sau încălțări mai domnești, adică ghete sau cizme, după cum era omul de înstărit.

Strada lui și cele din apropiere nu erau cine știe ce, dar aveau în ele ascuns acel etern “vino-ncoace” irezistibil și unic. Erau străzile copilăriei, purtate apoi în amintire întreaga viață. Pe înserate, strada devenea o lume mirifică, era chintesența însăși a copilăriei, atât cât putea el pricepe.

Două dintre ele aveau un farmec mai aparte.

Cea din dreapta Râului era îngustă că de-abia putea trece un car. Malurile apei erau înalte, iar apa curgea viforoasă. De-a lungul lor se înșirau bătrâne sălcii scorburoase în care se putea ascunde un om în toată firea. Peste ele au trecut secole. Timpul nu le-a frânt. Covorul des al frunzișului făcea strada întunecoasă, nu însă și neprimitoare. Pentru un necunoscut – era un adevărat coșmar. Pentru localnici – ceva normal.

¹ S-a ținut de cuvânt. A lucrat la el vreo zece ani. Se află în muzeul personal.